

Sõjalise doktriini loomine ajalookogemuse alusel

20. sajandi Saksamaa, Prantsusmaa, Iisraeli ja USA näitel

Łukasz PrzybyŁo

Artiklis käsitletakse sõjaajaloo ja minevikukogemuse rolli või selle puudumist sõjalise doktriini kujundamisel. Analüüs põhineb neljal juhtumiuuringul: Reichsheer/Wehrmacht 1919–1940, Prantsuse armee 1919–1940, Iisraeli kaitsejõud 1948–1973 ja USA maavägi 1973–1991. Sünteesis kirjeldab autor sõjaajaloo rolli toimiva sõjalise doktriini loomisel sõja kolmel tasandil: taktikatasand, operatsioonitasand ja strateegiatasand. Hoiatavate näidetena meie kaasaegsetele poliitikutele ja otsustajatele tuuakse välja mõned sõjaajaloo kuri- ja väärtarvituse juhtumid.

Ükski sõjamäng, õppus või väljaõpe ei anna sõdurile tegelikku sõjakogemust. Ei ole olemas laborit, kus sõda saaks uurida ja katsetada. Ainus teejuht on ajalugu. Kahjuks ei paku ajalugu selgeid vastused, ajaloost võib teha valesid järeldusi ja ajalugu ei suuda tulevikku ette näha. Ka sõjaväed kasutavad käimasolevate või juba lõppenud sõjaliste konfliktide kogemust oma sõjaliste doktriinide kujundamiseks. Kui seda tehakse õigesti, võib sellest sõjaväelastele tõusta väga suur kasu.

Minevik ei ole ajalugu. Veel enam, me ei saa olla kindlad, et me teame ajaloosündmustest kõike. Pigem vastupidi. Hea näide on Terence Zuberi Schlieffeni plaani käsitleva uurimuse mõju,¹ mis kõigutas väljakujunenud tõekspidamisi Saksamaa sõjalisest planeerimisest enne Esimest maailmasõda. Käesoleva artikli seisukohast ei ole tähtis, kas Zuberil oli õigus või

---

¹ Terence Zuber, *Inventing the Schlieffen plan: German war planning, 1871–1914* (Oxford: Oxford University Press, 2002); Terence Zuber, *The Real German War Plan, 1904–14* (Stroud: History Press, 2011).

mitte, vaid see, et ajaloosündmusi saab tihtipeale tõlgendada sootuks erinevalt. Veel enam, inimkonna sõjaajalugu on nii rikas, et väitluses võib alati leida näite kellegi seisukohtade toetuseks. Nagu Michael Howard kirjutas: ajalugu on „ammendamatu sündmuste varamu“, mida saab kasutada „nii millegi kui ka sellele vastupidise tõestamiseks“.²

Siin on ka tõlgendamise küsimus. Üht ja sama sündmust võivad ajaloolased näha täiesti erinevas valguses. Marssal Archibald Wavell kirjutas Liddell Hartile: „Teie teadmiste, aju ja sulega oleksite võinud sama veenvalt kirjutada raamatu pealkirjaga „Strategy of the Direct Approach“.“³ See oli ülistus Liddell Harti loomingle ja intellektuaalsetele võimetele, kuid samas näitas selgesti, mida mõtles kogenud sõjamees sõjaajaloo tõlgendamisest.

Kui sellest veel ei piisa, siis teavitab meid Clausewitz: „Ühe üksikasjalikult esitatud juhtumi asemel piirduakse kolme või nelja riivamisi puudutamise ja saavutatakse seeläbi kindla tõestuse mulje. On aga valdkondi, kus ka tosina jagu näiteks toodud juhtumeid midagi ei tõesta [---]. On selge, et sellisel moel ei jõuta välja mingisuguse tulemuseni.“⁴

Siin on ka küsimus tõest. Napoleon väitis: „Tõe leidmine on nii raske. Neid on nii palju!“ Pärast Esimest maailmasõda jõudis kindral Max Hoffman samasugusele järeldusele: „Esimest korda elus kohtusin „ajalooga“ silm silma vastu ja nüüd ma tean, et tegelikult toimunu erineb väga palju sellest, mida esitatakse järeltulevatele põlvedele.“⁵

Seetõttu tundub, et pelk ajaloonäidete tsiteerimine ei ole tee millegi tõestamiseks, eriti kui näide on välja rebitud ajaloolisest kontekstist, mis on alati ainukordne. See väga levinud viga viib ajaloo kuritarvitamiseni

² Michael Howard, „The Lessons of History: An Inaugural Lecture given in the University of Oxford, March 1981“ – *The Lessons of History* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1991), 11.

³ Jay Luvaas, „Military History: is it still practicable?“, *Parameters* 12, no. 1 (1982): 5. Marssal Wavell vihjas Liddell Harti 1941. aastal ilmunud raamatule „The strategy of indirect approach“ (Toim.)

⁴ Carl von Clausewitz, *On War* (Princeton: Princeton University Press, 1989), 172. Eesti keeles vt: Carl von Clausewitz, *Sõjast: kindral Carl von Clausewitzist järele jäänud teos*, tõlkinud Krista Räni, toim. Andres Langemets, Rein Helme ja Peeter Helme, *Mente et ense pro patria* (Tallinn: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused, Eesti Keele Sihtasutus, 2004), 187.

⁵ Luvaas, „Military History“, 7.

eesmärgiga tõestada ettemääratud järeldust, doktriini veatust või teooria tõlevastavust. Teisalt, nagu kirjutas Goethe ühes oma luuletuses: igaüks, kes ei kasuta inimkonna 3000 aasta kogemust, elab ainult ühe päeva korraga.⁶

Tõelised küsimused on: mida sõjaväed sõjaajaloost mõtlevad? Kuidas nad seda kasutavad? Kuidas on tegeliku sõjaaja kogemusega? Kui kiiresti see kogemus haihtub tehnoloogia ja doktriinide muutumise tõttu? Kas kindralid valmistuvad alati eelmiseks sõjaks?

Juhtumiuuringute valik

Selles artiklis tutvustatakse nelja juhtumiuuringut viimase saja aasta sõdadest. Kõik nad kirjeldavad sõjavägede ettevalmistusi kõrge intensiivsusega sõjaks. Kõigi nende sõjavägede kõrgemad peakorterid olid professionaalsed, patriootlikud ja kogenud ning täiesti teadlikud sellest, et nende riigi ellujäämine oli nende kätes. Erinev lähenemine sõjaajaloole ja lahingukogemusele tõi kaasa erinevad tagajärjed, kuigi ühelgi nendest juhtudest ei olnud tegu võidu või kaotuse üheainsa põhjusega.

Esimesed kaks juhtumiuuringut keskenduvad Prantsusmaa ja Saksa-maa sõdadevahelisel ajal (1918–1939) loodud doktriinidele. Mõlemal juhtumil kasutati sõjaajalugu haridusliku töövahendina, kuid eri viisil. Reichsheer ja hiljem Wehrmacht keskendusid taktikalisele operatsioonilisele tõhususele ja üksuseülemate kvaliteedile, samal ajal kui Prantsuse sõjavägi otsustas, et strateegilised ettevalmistused kauakestvaks totaalseks sõjaks olid palju tähtsamad. Need kaks lähenemisviisi näitavad, kuidas sõjaajalugu ja lahingukogemus võivad mõjutada sõjavägede lühi- ja pikaajalist suutlikkust võita sõdu.

Kolmas juhtumiuuring kirjeldab Iisraeli kaitsejõudude doktriini Yom Kippuri sõja ajal. Doktriin põhines Iisraeli ohvitseride lahingukogemusel ja sõjaajalool ei olnud sellele peaaegu mitte mingisugust mõju. Kui Iisraeli

---

⁶ Johann Wolfgang v. Goethe, *West-Oestliche Divan, Sektion 5 (Buch des Unmuts)*: „Wer nicht von dreitausend Jahren / Sich weiß Rechenschaft zu geben, / Bleib im Dunkeln unerfahren, / Mag von Tag zu Tage leben.“ (Kes ei mõista aru anda / kolmest aastatuhandest, / juhmilt pimeduses kondab, / meeles vaid paar päevakest. Mart Rummo tõlge.)

kaitsejõud suutsid sõja sõjalises mõttes isegi võita, tuli võit kalli hinnaga ning lõppes parimal juhul poliitilise patiseisuga. Iisraellased võitsid tänu taktikalisele vilumusele, improvisatsioonidele ja väga kõrgele moraalile, mida ei kombineeritud sõja operatsiooniliste ja strateegiliste mõõtmete mõistmisega, mida saab anda ainult sõjaajaloo uurimine.

Neljas juhtumiuuring puudutab USA sõjaväe aastatel 1973–1991 ja nende doktriini arengut aktiivsest kaitsest õhk-maa-operatsioonini. See oli nihe sõjategevuse mehhanistlikust käsitusest tasakaalustatumale vaatele, mis põimis sõja operatsioonitasandi tutvustamise sõjaajaloo uurimise, uue tehnoloogia ja taktikalise väljaõppega. Niisugune areng näitab nende tegurite kompleksset vastastikust toimet ja nende mõju nii lahingutõhususele kui ka suutlikkusele võita sõdu.

Saksa sõjaväe doktriini loomine pärast Esimest maailmasõda

Kohe pärast ilmasõja lõppu alustas Reichsheer ettevalmistusi „teiseks vooruks“. 1919. aastal moodustas kindral Hans von Seeckt 57 komisjoni ja alakomisjoni, mis pidid tegelema paljude teemadega, alates ilmateenitusest ja leegiheitjatest kuni õhusõjani, milles üle 500 ohvitseri (sh 130 lennuväeohvitseri) analüüsisid möödunud sõja kogemusi.⁷ Tähtis on, et need komisjonid moodustati kohe pärast sõja lõppu, kui kogemus oli veel värske. Lisaks tagas parima võimaliku tulemuse töös osalenud ohvitseride suur arv. Pärast kaks aastat kestnud uurimistööd avaldati uus lahingueeskiri „Ühendatud relvaliidide juhtimine ja lahing“.⁸ Seeckti komisjonide töö ja taktikaeeskirjana avaldatu vahel oli otsene seos. Kuigi on väidetud, et kindralid õpivad alati viimasest sõjast, on tõde teistsugune – nad teevad seda harva. Ajaloos on harva ette tulnud, et mõni sõjavägi süveneb viimase sõja kogemusse. See on tõenäolisem kaotanud poole puhul, kuid harva on nähtud nii põhjalikku uurimistööd, nagu tegid Seeckti komisjonid.

---

⁷ James S. Corum, *The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform* (Lawrence: University Press of Kansas, 1992), 37.

⁸ *Führung und Gefecht der verbundenen Waffen*.

Reichsheeril oli oma 100 000 sõduriga, 4000 ohvitseri kaasa arvatud, mitmes mõttes õnne. Tänu sõdurite pikaajalisele teenistusele oli sõjavägi algusest peale professionaalne ja võimeline enneolematu ulatuses harjutama ja eksperimenteerima. Sõjavägi ei pidanud tegelema kiiresti vananevate relvade kuhilatega. 1920. aastate lõpul, kui algas (salajane) remilitariseerimine, oli Reichsheeril ja hiljem Wehrmachtil tänu kõrge kvaliteediga tööstusbaasile võimalik saada hästi läbimõeldud ja ajakohast relvastust. Veel enam, see sõjavarustus oli hästi sobitatud läbiproovitud doktriiniga. Tänu sellele ei pidanud Saksamaa umbes 15 aasta jooksul tegema tohutuid kulutusi oma relvajõududele, kuigi kulutused ühe sõduri kohta olid maailma kõrgeimate seas. Mõistagi ei käsitanud riigi ja sõjaväe juhtkond tollal niisugust olukorda Saksamaale soodsana, kuid pikemas vaates oli see nii.

Enamik 4000-st Reichsheeri jaoks välja valitud ohvitserist olid keiserliku armee intellektuaalne eliit, see tähendab kindralstaabiohvitserid koos mõne kõrgelt autasustatud sõjakangelasega, nagu näiteks Erwin Rommel. See oli hea kooslus, pidades silmas, et need ohvitserid pidid Versailles' rahulepingu seatud piirangute tõttu olema eriti tõhusad.⁹

Lahingueeskiri „Ühendatud relvaliidide juhtimine ja lahing“ põhines veendumusel, et sõjapidamine on ratsionaalsele alusele rajatud kunst, kuid kindlasti mitte teadus.¹⁰ Ennekõike, alustades pealkirjast, rõhutati kõigi relvaliidide koostööd lahinguväljal. Eeskirjas sisaldusid sõjapidamise põhimõtted, aga mitte tekstina esitatud kasutamisharjumised. Doktriin põhines detsentraliseeritud juhtimisel (*Auftragstaktik*), mis tähendab, et kõik väejuhtimise tasandid pidid üles näitama initsiatiivi ja loomingulist mõtlemist. Kui eeskirjas „Ühendatud relvaliidide juhtimine ja lahing“ üldse oli põhiteema, siis oli see manööversõja (*Bewegungskrieg*) idee, mida peeti eduka lahingu tuumaks. On huvitav, et vaatamata Esimese maailmasõja kogemusele võeti tulejõudu küll tõsiselt kui liikumise

⁹ Martin van Creveld, *Fighting Power: German and U.S. Army Performance, 1939–1945* (London: Arms and Armour, 1983), 49–53.

¹⁰ Seda seisukohta korrati 1933. aasta lahingueeskirjas „Truppenführung“, mille esimeses lõigus on sätestatud: „Sõjapidamine on kunst, teaduslikult põhjendatud vaba loominguline tegevus.“ US Army translation of *Truppenführung* (1936): https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/02/Truppenf%C3%BChrung_translation_by_United_States_Army.pdf, 25. märts 2022. (Originaalis: Die Kriegsführung ist eine Kunst, eine auf wissenschaftlicher Grundlage beruhende freie, schöpferische Tätigkeit. *Tlk.*)

võimaldajat, aga mitte kui doktriini peamist alussammast. Tegelik erinevus oli selles, et Saksa sõjavägi käsitas ja aktsepteeris lahingu kaootilist iseloomu, mis muutis tagalast juhtimise ambitsioonid juba ette nurjunuks.

On ilmne, et sõjavägi, kes on sõja võitnud, ei ole aldis oma teguviisi revolutsiooniliselt ümber korraldama – näib ainult, et siit ja sealt tuleb üht-teist kohendada. Nii oli pärast Esimest maailmasõda Antandi riikidega. Positsioonisõda ja hoolikas lahingujuhtimine oli prantslastele ja brittidele võidu, sakslastele aga lüüasaamise sünonüüm. Teha veel üks kord sama asja ja eeldada teistsuguseid tagajärgi oleks olnud rumal ning Reichsheeri juhid otsustasid, et *Stellungskrieg* (positsioonisõda) on asi, mida tuleb iga hinna eest vältida. Oma ajaloolise tausta ja sõjakogemuse põhjal pidasid von Seeckt ja tema järeltulija positsioonisõda anomaaliaks, mitte reegliks. Operatsioonitasandi manööversõda (*Bewegungskrieg*) oli sügavasti juurdunud Saksa sõjaväe institutsionaalsesse müllü. See ulatub alates 17. sajandi keskpaiga „suurest kuurvürstist“ Friedrich Wilhelmist Friedrich Suure sõdade, Napoleoni sõdade ja Saksamaa ühendamise sõdade kaudu Esimese maailmasõjani välja. Tuleb meeles pidada, et keiserlik armee võitles Esimeses maailmasõjas paljudel sõjatandritel paljude vaenlaste vastu: venelastega idarindel, serblaste ja rumeenlastega Balkanil, itaallastega Isonzo jõel ning ka Aafrikas. See kogemus nagu ka nende oma sõjaajalugu andis neile piisava distantsi, et hinnata lääneriall toimuvat verevalamist teistsugusest vaatenurgast.

Seoses kiirete tehniliste edusammude ja Euroopa muutunud poliitilise olukorraga otsustas Saksamaa sõjaline juhtkond 1930. aastate alguses oma doktriini ümber formuleerida. Otsustati, et Reichsheer on Esimese maailmasõja õppetunnid omandanud ja nüüd on vajalik laiem doktriin. Uus lahingueeskiri – „Truppenführung“ –, mis kehtestati alates 1933. aastast ja oli kasutusel kuni Teise maailmasõja lõpuni, ei andnud enam juhiseid tegevuseks ja koostegevuseks, vaid oli pigem lahingujuhtimise filosoofia. Kuigi 1933. aastal ei olnud Saksa armeel veel tanke ja lennukeid, suudeti need mõne aastaga kasutusele võtta ja väga tõhusalt organiseerida. Selleks ajaks oli Reichsheer tohutu potentsiaaliga organisatsioon, mille rajamine tuli lõpule viia. Kohustusliku sõjaväeteenistuse kehtestamine 1935. aastal, samuti tankidiviiside ja Luftwaffe loomine olid teetähised,

mille saavutamise nimel oli sõjalis-poliitiline eliit aastaid võidelnud. Kui NSDAP Saksamaal võimu haaras, lisati väga tähtis mõõde – ideoloogia, või nagu kirjutas Michael Howard: „Sõda, mida fašism ülistas, ei olnud sõda, mida peeti õnnetute mobiliseeritute massidega ja mida juhtisid kindralid kaugelt tagalast. See oli sõda, mida pidasid noorte kangelaste väikesed üksused, lendurid, tankimeeskonnad ja löögiüksuslased, „supermehed“, kes pidid oma kartmatuse ja vägivallega kiskuma inimkonna saatusel rohelise kaleviga kaetud laudade taga istuvate pikk-kuubedes tudikeste käest ja kujundama puhtama, palju kuulsusrikkama tuleviku. Nad uskusid, et sõda on tulevikus eliidi asi. Nad ei eksinud täielikult.“¹¹

Saksa juhtimisfilosoofia, mis loodi pärast lüüasaamist Esimeses maailmasõjas ja oli innustatud löögirühmade taktikast, on sõjaajaloos erakordse tähtsusega. 1967. aastal šokeeris kogu maailma sõjaväelasi Iisraeli *Blitzkrieg* ning 1991. aastal rääkisid nad kõik selle USA versioonist. Pühendumus, millega Reichsheeri ülemjuhataja kindral Seeckt nõudis Esimese maailmasõja õppetundide uurimist, oli erakordne. Sellele pühendati tohutult aega ja energiat. Kõige tähtsam aga oli siiski see, et esimest korda nähti 1914.–1918. aasta ilmasõda ajaloolisest perspektiivist, ja teiseks ei piirdutud ainult läänerinde kogemustega. Esimese maailmasõja aegsed revolutsioonilised muutused doktriinis (s.o paindlik kaitse ja löögirühmade taktika)¹² olid andnud Saksa armeele täieliku suutlikkuse mõistliku sõjalise doktriini loomiseks.

Saksamaa geograafiline omapära – tema asukoht Euroopa keskel – viis Saksamaa taotluseni pidada operatsiooniliselt tagatud manööversõda kiirete ja otsustavate võitude saavutamiseks. Pikk kurnamissõda oli surmaotsus, mida Esimene maailmasõda oli selgesti näidanud. Saksamaa sõjalise doktriini neli tugisammast olid:

- 1) *Bewegungskrieg* – operatsioonitaseme manööversõda,
- 2) *Auftragstaktik* – ülesandekeskne taktika,

---

¹¹ Michael Howard, *War in European History* (Oxford: Oxford University Press, 1976), 119–120.

¹² Saksa armee uue doktriini loomise ja juurutamise kohta Esimese maailmasõja ajal vt Timothy T. Lupfer, *The Dynamics of Doctrine: the changes in German tactical doctrine during First World War* (Fort Leavenworth: Combat Studies Institute, U.S. Army Command and General Staff College, 1981).

- 3) idee ümberpiiramisest ja otsustavast võidust Cannae lahingu eeskujul,
- 4) ühendatud relva- ja väeliigid – relvaliikide koostöö taktika- ja väeliikide koostöö operatsioonitasandil.

Doktriini rakendati pideva väljaõppega kõigil hierarhiaastmetel. Töövahendiks olid sõjavägede ülemjuhataja märgukirjad,¹³ kõigi astmete sõjakoolid, nende hulgas ka *Kriegsakademie*, väliõppused, sõjamängud ja sõjaväeajakirjandus. Rõhku pandi pigem isikkoosseisu kvaliteedile kui arvukusele. Rohkem kui kümne aasta jooksul ei olnud peaaegu üldse sõjalisi hankeid ja seetõttu võisid Reichsheeri juhid keskenduda isikkoosseisu väljavalimisele ja väljaõppele, mida nad ka tegid ja millesse suhtusid väga tõsiselt.¹⁴ Doktriini vaatepunktist olid väliõppused tähtsaimate seas. See ei olnud tähtis mitte ainult sõdurite ja ülemate järeleproovimiseks, vaid ka suurepärase vahend uute ideede või uue tehnika katsetamiseks. 1932. aastal viis Reichsheer väliõppusele peaaegu 2500 sõdurit 80 raadiojaamaga. Sellel sideõppusel (nn *Funkübung*) katsetati kaabliühendusega side ideed.¹⁵ Seejärel, 1937. aastal, peeti suurim suvine väliõppus alates keisririigi ajast.¹⁶ Seekord katsetati tankidiviisi kontseptsiooni ja see oli nii edukas, et šokeeritud ülemjuhataja otsustas õppuse vahekohtunike otsuse tühistada. Võit anti poolele, kes kaitses end tankidiviisi rünnaku vastu. On tähelepanuväärne, et stsenaariumi järgi pidi õppus kestma seitse päeva, kuid mehhaniseeritud üksuste rünnak hävitas vastase juba kolmandal päeval.¹⁷ Peale selle käis sõjaväeajakirjanduses elav ja ergastav arutelu. Kõrgemad sõjaväeasutused ei kontrollinud seda kuigi rangelt ning esitati erinevaid seisukohti.

¹³ S.o Seeckti „Bemerkungen des Chefs der Heeresleitung“.

¹⁴ 1920. aastate alguses veetis noor kompaniiülem kapten Erich von Manstein oma sõduritega neli päeva nädalas väliõppustel. Tema eesmärk oli, et kõik tema sõdurid suudaksid juhida üksust, mis on vähemalt ühe taseme võrra kõrgemal nende ametikohast. Erich von Manstein, *Aus einem Soldatenleben 1887–1939* (autor on kasutanud tõlget poola keelde: Erich von Manstein, *Żołnierskie życie. Moja służba w Reichswerze i Wehrmachtie 1919–1939* [Kraków: Wignert, 2013], 107–112).

¹⁵ Robert Citino, *The Path to Blitzkrieg: doctrine and training in the German army 1920–1939*, Stackpole military history series (Mechanicsburg: Stackpole, 2008), 234.

¹⁶ 160 000 sõdurit, 21 000 sõidukit, 830 tanki ja 54 lennukit. Citino, *The Path*, 236.

¹⁷ Robert Citino, *Quest for Decisive Victory: from stalemate to Blitzkrieg in Europe, 1899–1940*, Modern war studies (Lawrence: University Press of Kansas, 2002), 207–208.

Valdkond, kus Saksa sõjaväel oli suuri puudusi, oli strateegia. *Kriegsakademie* õppekava keskendus täielikult taktikalise-operatsioonilisele tõhususele kuni korpusetasemeni. Sõjapidamise põhitõdesid tugevdati sõjaajalooga, mida käsitati olulise sissejuhatuseks juhtimiskunsti, kuid siiski peamiselt taktikatasemel; operatsioonitaset puudutati harva.

Tabel 1. *Kriegsakademie* õppekava (nädalatundides) 1934–1938¹⁸

Kursus	1. aasta	2. aasta	3. aasta
Taktika	6	6	6 + üks täispäev
Sõjaajalugu	4	4	4
Logistika	–	1	1
Pioneerindus	1	1	–
Tankivägi	1	1	–
Õhuvägi	1	1	1

USA sõjaväeatašee Saksamaal kolonel Arthur L. Conger võttis selle kokku ebatavalise ettenägelikkusega: „Ma eeldan, et järgmises sõjas on sakslased taktikaliselt ja tehniliselt hirmuäratavam sõjajõud, kuid sõjaväe juhid, niipalju kui nad on neis koolides välja õpetatud, kannatavad samade puuduste all, mis suures ulatuses tühistasid Saksa ohvitseride jõupingutused Esimese maailmasõja lahinguväljadel – jälle hakkab neil jääma vajaka õigest arusaamisest sõjaajaloo õppetundidest ja samuti moodsa strateegia laiematest põhimõtetest, sealhulgas selle poliitilistest ja majanduslikest ning ka sõjalistest aspektidest, kui just ei kerki esile mõni iseõppinud juht, kes [---] suudab mingil moel omandada õige arusaamise sõjast selle laiemates faasides.“¹⁹

¹⁸ Manfred Messerschmidt, „German Military Effectiveness between 1919 and 1939“ – *Military Effectiveness*, 2. kd, *The Interwar Period*, toim. Allan R. Millet ja Williamson Murray (Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2010), 244.

¹⁹ Citino, *The Path*, 100–101.

Tuli tapab²⁰ – Prantsuse sõjaline doktriin sõdadevahelisel ajal

Peaaegu 23 aasta vältel, mis lahutasid Esimese maailmasõja lõppu ja Prantsusmaa lüüasaamist 1940. aastal, tegi Prantsuse sõjavägi plaane sõjaks Saksamaaga. Alguses oli see ülesanne Versailles' rahulepinguga Reichsheeri suurusele seatud piirangute tõttu lihtne, kuid muutus aja jooksul, eriti pärast Adolf Hitleri võimuletulekut, palju keerulisemaks.

Sõdadevahelisel perioodil oli Prantsuse doktriin stabiilne. Nii valitsusametnikud ja sõjaväe juhtkond kui ka ühiskond uskusid, et see on õige. Esimese maailmasõja trauma ja inimeludes makstud hind sundis sõjaväelasi valmistuma peaaegu samasuguseks konfliktiks nagu minevikuski, kuid ilma aastatel 1914–1918 tehtud vigadeta. Usuti, et järgmine sõda tuleb pikk ja totaalne, mistõttu oli vajalik kogu ühiskonna täielik pühendumine. Seetõttu plaanis Prantsuse valitsus tööstusvarade totaalset mobilisatsiooni ning kehtestas üldise sõjaväeteenistuskohustuse kõigile väekõlblelikele meestele ka rahuajal. See oli „relvastatud rahvuse“ idee, sest „kogu kodanikkonna elu on väga lähedasel moel seotud sõjaväeluga ning seetõttu viidi relvastatud rahvuse idee ellu igas aspektis [---]. [See] mõjutas suuresti sõjapidamise võimalusi ja järelikult ka strateegia formuleerimist.“²¹ Esimese maailmasõja kogemuse varal arvati, et hästi väljaõpetatud sõdurite saamiseks pole pikka sõjaväeteenistust tegelikult vaja. Sõja ajal, 1918. aastal, sai äsja mobiliseeritu ainult kolm kuud väljaõpet ja oli üldiselt pädev oma kohustusi täitma. Seetõttu ei nähtud sundajateenistuse lühendamises 18 kuu ja seejärel ühe aastani mingit riski. Mis oli toimunud Esimeses maailmasõjas, ei toimunud aga rahuajal ja Prantsuse sõjaväest sai kehvasti väljaõpetatud reservväelastest kodanik-sõdurite mass. Alles pärast kaheaastase sundajateenistuse kehtestamist 1936. aastal hakkas väljaõppe tase paranema. Prantsuse sõjaväelased ei olnud nende probleemide suhtes pimedusega löödud ja

---

²⁰ *Le feu tue* – lause, mida kindral Philippe Pétain armastas korrata.

²¹ Prantsuse 1921. aasta ajutine eeskiri suurte väekoondiste taktikalise rakendamise kohta, vt Robert A. Doughty, *The Seeds of Disaster: the development of French army doctrine, 1919–1939* (Hamden: Archon Books, 1985), 16.

teadsid, et vajavad enne tegelike sõjaliste operatsioonide algust aega oma sõdurite põhjalikuks ümberõppeks. Niisiis oli sõja puhkemise korral vaja võita lisa-aega. Sellest tuligi suure müüri ehitamise idee, mida nimetati Maginot' liiniks. Kuid mitterahuldavalt välja õpetatud armee ei olnud ainus ega isegi mitte peamine põhjus kindlustuste ehitamiseks Prantsuse-Saksa piirile. Selle taga oli hästi läbimõeldud komplekt strateegilisi eeldusi. Prantsusmaa oli sellega kaitstud üllatusrännaku eest; raudbetoonist kindlustused oleksid säästnud sõdurite elusid ja oleks rakendatud jõudude säästliku kasutamise põhimõtet. Pärast Esimest maailmasõda lõdvenes liit Ühendkuningriigiga. Prantsusmaa agressiivne sõjaline doktriin oleks suurendanud võõrdumist veelgi. Seega oli kindlustuste ehitamisele ja kaitsele orienteeritud sõjalise doktriini taga sisuline mõte. Maginot' liin ehitati Prantsuse-Saksamaa piirile ja seda ei laiendatud kaugemale läände.²² Ning *last but not least*, Prantsuse sõjaväel oleks olnud aega mobilisatsiooniks ja tema parimad üksused võisid tungida Belgiasse, et võidelda sakslastega pigem seal kui Prantsusmaal pinnal.

Prantsuse sõjalist doktriini sõdadevahelisel ajal kujundasid järgmised eeldused.

1. Et sõjavägi rajanes lühiajalisel ajateenistusel, on vaja pidada lahinguid ja operatsioone läbi viia tsentraliseeritud, lihtsalt ja plaanipäraselt. Veel enam, sõjavägi vajab aega oma reservide ümberõpetamiseks, et need oleks täiesti võitlusvõimelised.
2. Lahinguväljal on tulejõul ülemvõim manöövri üle.
3. Kaitse on lihtsam kui rünnak, kuid sõja võiduka lõpuni saab viia ainult pealetung.²³
4. Kaootiliste kohtumislahingute vältimine.
5. Vajadus armee motoriseerimiseks, kuid siiski teatud piirangutega, sest Prantsusmaal puudusid naftamaardlad.

---

²² Lisaks strateegilistele kaalutlustele ei ehitatud sinna kindlustusi veel tasase ja mudase maastiku, linnastumise, tiheda asustuse ja liiga piiri lähedal asuvate tööstuskeskuste (nt Lille) tõttu, vt Judith H. Hughes, *To the Maginot Line: The politics of French military preparations in the 1920s*, Harvard historical monographs 64 (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2006), 202.

²³ Müütiline veendumus, et Prantsuse sõjavägi ei tahtnud üldse rünnata ja uskus ainult kaitseesse, ei kannata üksikasjalikumalt kriitikat. R. A. Doughty, *The Seeds*, 96.

6. Tankide *taktikaline* rakendamine on lahingus edu saavutamisel väga oluline.
7. Vähene huvi maa- ja õhuväe koostöö vastu maalahingus.
8. Hilisemad sõjakogemused (Hispaania kodusõda) osutasid, et mehhaniseeritud üksused on hästi paigutatud tankitõrjekahurite ja õhurünnakute suhtes väga haavatavad.²⁴

Prantsuse sõjavägi tahtis kaitsta oma maad vaenutegevuse alguses: siis, pärast rahvuse ja tema ressursside totaalset mobilisatsiooni, pidi järgnema pealetung. 1936. aasta lahingueeskirjas oli väga selgelt sätestatud, et niisugune pealetung tuli sõjamaterjali osas erakordselt hästi ette valmistada. Pealetung pidi põhinema suurtükitulel, mis oli kombineeritud tankide ja jalaväe rünnakuga väheste sihtmärkide vastu. Niisugune metoodiline lahing oli mõistlik kompromiss kaitsetulejõu, peamiselt suurtükiväe tugevuse ja paratamatu strateegilise taseme pealetungi vahel, mille Prantsusmaa pidi varem või hiljem ette võtma. Need eeldused, s.o väga täpne plaanimine ning ulatuslik side- ja juhtimissüsteem, olid kehvasti väljaõpetatud reservväelaste armeele hädavajalikud abinõud. Metoodiline lahingukontseptsioon kindlustas Prantsuse sõjaväe väejuhatuse veendumust, et tulevases sõjas ei saada neid läbikukkumine, sest eelmise sõja õppetunnid on arvesse võetud.

Kuigi Prantsuse sõjavägi uskus tehnilisse progressi, ei olnud ta väga aktiivne uute ideede otsingul. Õhuväge oli tulemuslikult kasutatud koloniaalsõdades,²⁵ kuid siiski ei pidanud mõjukaimad sõjaväejuhid lennukeid millekski, mis suudaks muuta sõja kulgu. 1936. aasta lahingueeskirja 177 leheküljest oli maa- ja õhuväe koostööle pühendatud ainult neli. Huvitaval kombel lõpetas Prantsuse sõjavägi oma 1940. aasta kampaania rohkemate lennukitega, kui tal oli Saksa rünnaku alguses 10. mail. Tehnilise poole seisukohalt, pärast umbes 500 lennuki kaotust, oleksid nad suutnud operatsioone jätkata ilma probleemideta, kui neil oleks olnud piisavalt isikkoosseisu ja sõjavarustust.²⁶ Samasugust suhtumist võib näha

---

²⁴ Citino, *Quest*, 245–250.

²⁵ Anthony C. Cain, *The Forgotten Air Force. French air doctrine in the 1930s* (Washington D.C.: Smithsonian Books, 2002), 22.

²⁶ Faris R. Kirkland, „The French Air Force in 1940. Was it defeated by the Luftwaffe or by politics?“, *Air University Review* XXXVI, no. 6 (September-October 1985): 101–118.

Tankid Somua S-35 sõjaväeparaadil 1930. aastatel. Prantsuse armee viletsa doktriini tõttu ei muutnud need väga head tankid sõja tulemust. Narodowe Archiwum Cyfrowe (public domain)

tankide ja iseseisvate tankiüksuste puhul. Kuigi taktikatasemel nähti soomusjõude väärtusliku tööriistana ning maaväe motoriseerimist ja mehhaniseerimist peeti kasulikuks, ei tehtud katsetki uurida soomusväe relvaliigi kasulikkust tulevikusõja operatsioonitasandil. 1939. aastal väitis Prantsuse maaväe staabiülem: „Ainult see, et sakslased on teinud üüratu vea, ei tähenda, et meie peaksime tegema samuti. Saage aru, mitte kunagi ei hakka olema lahinguvälja, mis oleks mitme soomusdiviisi jaoks piisavalt suur. Nad [tankid] võivad tegeleda kohaliku tähtsusega operatsioonidega, nagu näiteks piiramisrõngaste kokkusurumine, aga mitte pealetungiga.”²⁷

Prantsuse sõjalist doktriini kujundas sõjaajalugu, kuid Prantsuse sõjavägi ei otsustanud Esimest maailmasõda kunagi süvitsi uurida. Avaldati küll mitmekõiteline sõjaajalugu, kuid sünteesivat kokkuvõtet ei

²⁷ Eugenia C. Kiesling, *Arming against Hitler: France and the limits of military planning*, *Modern war studies* (Lawrence: University Press of Kansas, 1996), 162.

järgnenud sellele mitte kunagi. Jutlustades sõjaajalugu ja sõjapidamise põhimõtteid kui sõjalise doktriini allikaid, uuris Prantsuse armee tege-
likkuses ainult Esimese maailmasõja taktikat ja operatsioone. Prantsuse
doktriin mitte ainult ei käsitanud ühe üsna lühikese sõja õppetunde uni-
versaalsena, vaid üksiti ka välistas kõik võimalused aruteluks põhiliste
eelduste üle. Sõjaväeajakirjandus oli maaväe staabiülema range kontrolli
all ja iga ortodoksiast kõrvalekaldumist karistati.²⁸

Prantsusmaa peamine sõjaline uuendus sõdadevahelisel perioodil oli
Maginot' liin, mis pidi olema Prantsusmaale kilbiks, ja sõjaväejuhid olid
kindlad, et kui sõda ükskord algab, on neil operatsioonide ettevalmista-
miseks piisavalt aega. Aega oli vaja kahel põhjusel: reservväelaste uueks
väljaõppeks ning rahva ja tööstusressursside mobiliseerimiseks. Võimsad
liitlased olid samuti käeulatuses. Prantsuse sõjalis-poliitiline juhtkond ei
näinud mingit vajadust sõjalise doktriini muutmiseks.

Sedani lahing: Saksa ja Prantsuse doktriinimudelite rakendamine

10. mail 1940 seisis teineteise vastas kaks üsna võrdse potentsiaali ja sõja-
varustusega armeed. Kui liitlased oleksid suutnud saavutada rinde stabili-
seerumise, oleks jõudude tasakaal muutnud Saksamaa strateegilise pers-
pektiivi troostituks. Idas oli Nõukogude mõistatus; USA, mis ei olnud
küll liidus Prantsusmaa ja Ühendkuningriigiga, oli juba alustanud nende
varustamist. Kui võtta arvesse, et liitlased teadsid, kus lahing peaks toi-
muma, tunduvad Wehrmachi võiduväljavaated veelgi väiksemad. Kuid
Saksa väejuhatusel olid mõned eelised, mida ta kasutas ülimalt tulemus-
likult. Esiteks, tal oli mõningane üllatusmoment, sest ta sai otsustada,
millal lahing algab. Teiseks oli tema käsutuses läbiproovitud sõjapidamis-
instrument tankidiviiside ja Luftwaffe näol, mille organisatsioonilised
parameetrid ületasid märkimisväärselt liitlaste samasuguseid vägesid.

Kolm peamist Sedani läbimurde faktorit otsustasid läänerindel sõja
saatuse. Esiteks, 1940. aasta mais eksisid lääneliitlased oma strateegilise

---

²⁸ *Ibid.*, 122–123.

siirmisega. Tuginedes nn Mecheleni intsidendis²⁹ kätte saadud Saksa invasiooniplaanile, otsustasid nad viia oma strateegilise reservi, mis oli siirdud otse Sedani taga asuvasse piirkonda, oma äärmisele vasakule tiivale ülesandega tungida edasi Bredani ja toetada Hollandi kaitset juhul, kui sõda algab. Strateegilise reservi äraviimine Sedani-taguselt alalt tekitas operatsioonilise tühimiku, mis oli Saksa edu põhjuseks pärast läbimurret Sedani juures, tehes nende sööstu La Manche'i suunas katkestamatuks ja suhteliselt lihtsaks.³⁰ Teiseks, 15. mail Sedani lähedal peetud Meuse'i forsseerimise lahing, mis otsustas sõja saatuse, oli jalaväelahing, milles kumbki pool kasutas vähe tanke. Selle päeva võidu otsustasid Wehrmächti paremad taktikalised oskused, kõrgem võitlusvalmidus ning Saksa jalaväe ja pioneeride peaaegu enesetapjalik võitlusvaim koos madalama taseme juhtide (allohvitserid ja leitnandid) erakordse juhtimisvõime ja initsiatiivikusega.³¹ Prantsuse üksustest olid Sedani piirkonnas teise kategooria reservüksused (B-klassi diviis), mille sõdurid olid vanad ja ebapiisava väljaõppega. 55. jalaväediviis, mis vastutas Sedani piirkonna eest, oli siirdud viisil, mis tegi tõhusa juhtimise võimatuks – eri rügementide pataljonid ja isegi kompaniid olid omavahel segamini. Vähe sellest, Prantsuse sõdureid mõjutasid tugevasti pidevad Luftwaffe pommirünnakud, mis algasid hommikul ja kestsid mitu tundi.³² Kolmandaks, pärast läbimurret Sedani piirkonnas, kui Saksa tankid sisenesid operatsioonialale, oli nende ründetempo selline, et Prantsuse (ja Briti) OODA-ahel³³ rebiti katki. Liitlaste väed, kelle operatsioonitempo põhines metoodilistel

---

²⁹ 10. jaanuaril 1940 tegi Mecheleni lähedal neutraalses Belgias hädamaandumise Saksa lennuk, mille pardal oli ohvitser, kellel olid kaasas Saksa sõjaplaani „Fall Gelb“ tegevuskavad. Belgialased teatasid oma avastusest liitlastele. Kätte saadud Saksa dokumendid kirjeldasid operatsiooni, mille järgi peamine jõupingutus oli rünnak läbi Belgia.

³⁰ Robert A. Doughty, *The Breaking Point. Sedan and the fall of France, 1940*, Stackpole military history series (Mechanicsburg: Stackpole Books, 2014), 107–108.

³¹ Karl-Heinz Frieser, *The Blitzkrieg Legend: the 1940 campaign in the West* (Annapolis: Naval Institute Press, 2005), 161–172.

³² Prantsuse sõdurid, kes kampaania ajal võitlesid sakslastega ettearvatavas keskkonnas, võitlesid tõhusalt, vt Jeffery A. Gunsburg, „Battle of Gembloux, 14–15 May 1940: „Blitzkrieg“ checked,” *Journal of Military History* 64, no. 1 (January 2000): 97–140.

³³ OODA – Observe-Orient-Decide-Act (vaatle-orienteeru-otsusta-tegutse), vt John R. Boyd, „Patterns of Conflict“ (1986), <http://www.projectwhitehorse.com/pdfs/boyd/patterns%20of%20conflict.pdf>, 25. märts 2022.

lahingutoimingutel, polnud lihtsalt võimelised lahinguväljal toimuvatele muutustele piisavalt kiiresti reageerima.

See põhjuste kompleks, mis otsustas Wehrmachti edu, tulenes ainult osaliselt Saksa doktriinist. Tegelikuses mängisid mõlemad pooled õnnemängu. Sakslased tahtsid oma eesliinile koondatud jõudude ja ilma märkimisväärsete reservideta saavutada kiire võidu. Meuse'i forsseerimine Sedani juures oli vägagi napilt õnnestunud ettevõtmine, milles oli suur osa juhusel ja õnnel. Teiselt poolt, kui prantslased oleksid ainult suutnud sakslased peatada ja alustada hästi tuntud kurnamismängu, oleksid nende ettevalmistused pikaks sõjaks ja üldmobilisatsiooniks end ära tasunud. Saksa sõjavägi rakendas soomukite, tulejõu, raadioside ja sise-põlemismootori kindlalt ajalookogemusel põhineva sõjakontseptsiooni teenistusse.³⁴

Tankimaania – Iisraeli doktriinne mudel 1967–1973

Iisraeli strateegia alused on ikka needsamad, mis nad olid 1940. aastate lõpul. Iisrael peab pidama lühikesi sõdu, sest tal puuduvad varud pikale venivaks konfliktiks. Territoriaalse sügavuse puudumine sunnib Iisraeli kaitsejõude võitlema pealetungivalt ja kui võimalik, siis vaenlast ennetades. Lähis-Idale iseloomuliku geograafilise omapära, avatud maastiku tõttu oli õhuülemvõim võidu saavutamiseks erakordselt tähtis. Piirkonna demograafilise tasakaalustamatuse tõttu oli Iisraeli arvuline allajäämine garanteeritud. See on põhjus, miks Iisraeli kaitsejõududele on tähtis pigem sõdurite kvaliteet kui kvantiteet. Iisrael ei saa kaotada ühtki sõda, sest iisraellased on veendunud, et see tähendaks nende teist holokausti. Niisiis, kui asi läheb riigi ellujäämiseni, on nad selle päästmiseks valmis tegema ükskõik mida. Psühholoogilisest vaatepunktist on sellise suhtumise tulemuseks sõdurite väga kõrge võitlusemoraal

---

³⁴ Williamson Murray, „May 1940: Contingency and fragility of the German RMA“ – *The Dynamics of Military Revolution, 1300–2050*, toim. MacGregor Knox ja Williamson Murray (Kindle Edition), loc. 2141.

ja ennastohverdav vaim: „Võllapuu perspektiiv sunnib meele imeliselt keskendumata.“³⁵

Oma sünni ajal ei olnud Iisraeli kaitsejõududel mingit koherentset sõjalist doktriini ning rühma- ja kompaniülemate kursused oli ohvitseridele pakutav kõrgeim väljaõppetase. Mõned kaadriohvitserid tulid Briti, Nõukogude, Poola, USA ja isegi Austria sõjaväest.³⁶ Pärast vabadussõja (1947–1949) lõppu keskendus äsja loodud sõjavägi toimetulekule tohtu immigrandide lainega, mis takistas nii organisatsiooni kui ka sõjalise hariduse arengut.³⁷ Alles siis, kui Yitzhak Rabin oli aastatel 1954–1956 väljaõppeosakonna ülem, kristalliseerus sõjalise hariduse terviklik struktuur.³⁸ 1950. aastatel ja 1960. aastate alguses oli Iisraeli kaitsejõudude vaimuelu üsna elav ning keskendus sõjalisele doktriinile ja sõjaajaloole.³⁹ Paljud ohvitserid õppisid välismaa kindralstaabiakadeemias.

Iisraeli sõjaväejuhid otsustasid kasutada kvaliteedikordajat: Iisraeli kaitsejõudude isikkoosseisul pidi olema intellektuaalne, kultuuriline ja hariduslik üleolek araablaste ees. Kindral Laskov (Iisraeli kaitsejõudude staabiülem 1951–1953) otsustas rakendada nn detsentraliseeritud juhtimist. Selles polnud midagi uut, saksa keelde tõlgituna on see termin *Auftragstaktik*. Taktikataseme (pataljon, brigaad) ülematele anti täielik voli langetada taktikaotsuseid, mis põhinesid nende teadlikkusel lahingu või kampaania lõppeesmärgist. Kõrgemad (diviisi, ringkonnajuhatuse või peastaabi) ülemad olid loomulikult olemas, et juhtida ja suunata või sekunda nurjumise korral või kui eesmäärke muudeti.⁴⁰

Pärast 1956. aasta Siinai kampaaniat muutus Iisraeli kaitsejõudude vaade moodsale lahingule märkimisväärselt: jalaväel ja õhukaitsel

---

³⁵ Martin van Creveld, *Sword and Olive: A critical history of the Israeli Defence Force* (New York: Public Affairs, 2008), 167.

³⁶ Avi Kober, *Practical Soldiers: Israel's Military Thought and Its Formative Factors*, History of Warfare 107 (Leiden: Brill, 2016), 129.

³⁷ Ze'ev Drory, *Israel's Reprisal Policy, 1953–1956: the dynamics of military retaliation*, Cass military studies (London: Frank Cass, 2005).

³⁸ Van Creveld, *Sword*, 167.

³⁹ *Maarachot*'is, Iisraeli kaitsejõudude sõjaväeajakirjas, oli 43,5% kõigist artiklitest pühendatud sõjaajaloole. Avi Kober, *Practical*, 59.

⁴⁰ Edward Luttwak, Dan Horowitz, *The Israeli Army* (London: Allen Lane, 1975), 172–173.

põhinevate operatsioonide asemel peeti oluliseks mehhaniseeritud tankioperatsioone koos õhuülemvõimuga ning õhuväe ja tankiüksuste koostöös. Nüüd nähti peamiste lahinguvahenditena tanke ja ülehelikiirusega ründelennukeid. Suundumus tugevnes veelgi, kui 1964. aastal edutati soomusväe ülemaks kindral Israel Tal. Vastandina väljakujunenud arusaamale ühendrelvaliigi mehhaniseeritud operatsioonidest, milles osalesid tankid, jalavägi, suurtükivägi, pioneerid jne, nõudis Tal, et tulenevalt Iisraeli vastastest ja peamisest lahinguväljast (Siinai poolsaar) polnud niisugune koostöö lahingus edu saavutamiseks vajalik. Euroopas oli väike taktikaline nähtavus, mida takistas linnastunud, lainjas või mägine maastik metsade ja jõgedega, mistõttu vajati teiste relvaliikide toetust. Siinai avatud kõrbemaastiku ilmetuses polnud niisugune toetus läbimurde- või kohtumislahingus prioriteetne, ja kui lisada õhuväe kui lendava suurtükiväe tegevus, oli see veel vähem vajalik. Samuti tegi kindral Tal valiku hästi relvastatud rasketankide (nagu Briti Centurion) kasuks, arvates, et tähtis polnud mitte ainult pelk kiirus, vaid manööverdusvõime lahingus tule all. Oma ametiajal soomusväe ülemana rõhutas ta esmaklassiliste relvade, taktikaväljaõppe ja kõigi tasandite juhtide initsiatiivi tähtsust. Õnnetuste suure arvu, kahjustatud sõjavarustuse ja selle hooldusprobleemide tõttu kehtestas ta range distsipliini ning nõudis tehnilistest protseduuridest kinnipidamist.

Kuuapäevases sõjas oli Tali kontseptsioon erakordselt edukas. Tankipataljonid ja -brigaadid tegutsesid poolisesiseivate soomustatud löögirusikatena ning hävitasid koostöös suurtükiväge asendava õhuväega vaenlase jõud. Suurepärased relvad, taktikaoskused ja initsiatiiv andsid iisraellastele tohutu lahingutõhususe. Soomusväe operatsioonides jäi jalaväe ülesandeks enamasti tagala puhastamine ning varustusteede lahtihoidmine. Võidu suuruse tõttu ei tõestunud mitte ainult Tali kontseptsiooni õigsus, vaid kergesti tõrjuti ka igasugune kriitika. Iisraellased, kes kalduvad kogemust rohkem väärtustama kui ideid, pöörati täieliku tankiarmee usku. Nad ei mõelnudki, et niisugune ülekaalukas võit araablaste üle oli võimalik ainult tänu asjaoludele, mida järgmises sõjas ei ole niisama lihtne korrata. Iisraeli doktriin mitte ainult ei universaliseerinud ühest väga lühikesest sõjast saadud õppetunde, vaid ei näinud ka vajadust arutleda selle põhieelduste üle.

Iisraeli langevarjurid manöövritel Teise maailmasõja aegsete M3 poolroomikutega. Iisraeli kaitsejõudude „tankimaania“ ja eelarvepiirangute tõttu ei suutnud jalavägi lahinguväljal moodsaid tanke toetada. Israeli Government Press Office, Moshe Milner

Iisraeli armee valmistus vaenutegevuse järgmiseks vooruks araabia riikidega viisil, mis lubanuks korrata 1967. aasta edu. Pandi rõhku relvajõudude osadele, mis olid Kuuepäevases sõjas tootnud suurimaid dividende. Rohkem kui pool kaitse-eelarvest suunati õhujõudude laiendamisele ja uuendamisele. Soomusväge laiendati samuti kiiresti, kuid jalaväe ja suurtükiväe arvel. Iisraeli kaitsejõud pidasid oma luure-eelist araablaste ees enesestmõistetavaks ja alistusid „tankimaaniale“. Pataljonid ja soomusbrigaadid muutusid peaaegu ilma jalaväe, pioneeride ja suurtükiväeta (miinipildujateta) üksusteks ning põhinesid ainult tankidel.⁴¹ See oli kummaline, sest Kuuepäevases sõjas näitasid jalaväelased ja langevarjurid oma kasulikkust nii komplekssetel ühendrelvaliigi läbimurretel

⁴¹ David Eshel, *Chariots of Desert: The story of Israeli Armored Corps* (London: Brassey's Defence Publishers, 1989), 88; intervjuu brigaadikindral Zvi Kan-Toriga Latrunis 19. septembril 2017.

(Abu Ageila, Golani kõrgendikud) kui ka linnalahingutes (Jeruusalemm). Osaliselt oli selle põhjuseks kaitse-eelarve nappus, aga ka sobivaid soomukeid ei olnud saada ning suurtükiväe ülesande võttis enda peale õhuvägi. Selles olukorras näis investeerimine veel rohkematesse tankidesse majanduslikult mõttekas. Ühel hetkel püüdis kindral Tal isegi teha ettepanekut muuta tankibrigaad, mis koosneb kolmest ainult tankidest koosnevast pataljonist, standardseks organisatsioonimudeliks. See „ideaal“ oli üsna tavaline Yom Kippuri sõjas, kui paljud Iisraeli soomusbrigaadid võitlesid lahingukorras peaaegu ainult tankidega.⁴²

Iisraellased ei pööranud tähelepanu operatsioonitasandi sõjapidamisele ja alahindasid selle oskuse tähtsust. Ohvitserikorpuses valitses teatud antiintellektuaalne suhtumine.⁴³ Kindral Tal väitis kord, et Iisraeli ohvitseride edutatakse loomuliku valiku tulemusena, mille aluseks on nende saavutused lahinguväljal. Kõrgeim kohustuslik ohvitserikursus oli pataljoniülemaate kursus. Juhtimis- ja staabiakadeemiast, mis oli mõeldud harima ohvitseride ülemlaitnandi auastmest kolonelleitnandini, ei peetud kuigivõrd lugu.⁴⁴ Veel enam, just enne Kuuepäevast sõda likvideeriti peaja kaitseministri Levi Eshkoli korraldusel kolonelidele ja kindralitele ning sõjaliste ja julgeolekuprobleemidega tegelevatele tsiviilisikutele mõeldud kindralstaabi akadeemia, sest ta pidas seda mittevajalikuks.⁴⁵ Kindral David „Dado“ Elazari edutati ja lõpuks võttis ta üle isegi kindralstaabi ülema ametikoha, ilma et ta oleks saanud mingit täienduskoolitust pärast pataljoniülema kursuse lõpetamist.⁴⁶

Seesugune suhtumine kitsendas Iisraeli kaitsejõudude intellektuaalset vaatevälja. Sõjateooria ja sõjaajaloo õppimine peaaegu lõpetati, nii et Martin van Creveld ütles pärast kindralstaabi ohvitseridele peetud loenguid: „Ma pole terve oma elu jooksul näinud nii ignorantset kampa. Üheski riigis või organisatsioonis pole ma näinud inimesi, kes teavad nii

⁴² Intervjuud kindralmajor Haim Ereziga Latrunis 8. märtsil 2018, kindralmajor Jackie Eveniga Latrunis 8. märtsil 2018, brigaadikindral Zvi Kan-Toriga Latrunis 19. septembril 2017 ja brigaadikindral Avigdor Kahalaniga Tel Avivis 16. septembril 2016.

⁴³ Van Creveld, *Sword*, 168.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ Intervjuu kontradmiraal Ze'ev Almogiga Tel Avivis ja Ramat Ha'Sharonis 16.–19. septembrini 2016.

⁴⁶ Van Creveld, *Sword*, 169.

Yom Kippuri sõda, 1973. aasta 6. oktoobri õhtu. Iisraeli reservväelased valmistuvad Golani kõrgendikele tungima. Reservväelased olid puhvriks, mis leevendas Iisraeli kindralstaabi doktriinsete ja strateegiliste vigade tagajärgi. Israeli Government Press Office

vähe oma elukutsest ja selle teoriast, sealhulgas oma sõjaväe ajaloost ja doktriinist.⁴⁷ Puudulik haridus ja teadmised oli põhjus, miks Iisraeli kaitsejõudude kõrgem ešelon oli kujutlusvõimetu ja polnud valmis oma maailmavaadet muutma. Nad harjutasid ikka ja jälle Kuuepäevast sõda oma „steriilsetel“ väliõppustel,⁴⁸ olles võimetud mõistma sõda kui poliitika tööriista ning suutmata vahet teha sõja taktika-, operatsiooni- ja strateegiatasandil.

Enne Yom Kippuri sõda põhines Iisraeli strateegia ja sõjaline doktriin teatud eelduste kompleksil. Pääaegu ükski neist ei materialiseerunud sõja ajal (vt tabel 2).

---

⁴⁷ Kober, *Practical*, 44.

⁴⁸ Amiram Ezov, *Crossing Suez, 1973: new point of view* (Tel Aviv: Kindle Edition, 2016), loc. 974–977.

Tabel 2. Iisraeli strateegilis-doktriinsed eeldused ja Yom Kippuri sõja tegelikkus

Iisraeli strateegiline eeldus enne Yom Kippuri sõda	Yom Kippuri sõda
Luureüleolek araablaste üle. Vähemalt 48-tunnine eelhoiatust, mis võimaldab mobiliseerida enne sõja puhkemist.	Puuduv luureüleolek. Üheksatunnine eelhoiatust enne sõja puhkemist, mobilisatsioon algas neli tundi enne sõja algust.
Ennetav rünnak.	Suhete tõttu USA-ga ning sõltuvuse tõttu USA sõjalisest abist ei olnud ennetav rünnak võimalik.
Iisraeli õhujõud on võimelised võitma õhuülemvõimu lahinguvälja kohal.	Iisraeli õhujõud polnud suutelised oma jõul võitma õhuülemvõimu lahinguvälja kohal araablaste maa-õhk-raketite ja mitmesuguste kaitsemeetmete tõttu (nt tugevdatud varjendid lennukitele).
Liit araabia riikide vahel ei ole võimalik.	Süüria ja Egiptuse koalitsioon.
Araabia sõjavägede madal lahingumoraal.	Araabia sõjavägede kõrge lahingumoraal ja sidusus.
Araabia vägede keskpärase suutlikkuse taktikaliseks kaitseks tankide vastu.	Araabia vägede kõrge suutlikkuse taktikaliseks kaitseks tankide vastu tänu kantavate tankitõrjerelvade ning juhitavate tankitõrjeraketite laiale kasutusele lisaks tankidele ja suurtükiväele.
Araabia vägede suutmatus võidelda mobiilsete soomusväepealetungide vastu.	Araabia vägede suutmatus võidelda mobiilsete soomusväepealetungide vastu.
Iisraeli õhujõudude toetus maaväele.	Iisraeli õhujõudude suutmatus toetada maaväge sõja esimeses faasis. Alles pärast seda, kui maavägi ja/või õhuvägi hävitas vaenlase maa-õhk-raketid, toetas õhuvägi maaväe operatsioone.
Operatsioonide eranditu ründesiloom. Pärast lühiajalist kaitset lähevad reservdiviisid vasturünnakule.*	Venima jäänud kaitseoperatsioonid, reservide suutmatus edukaks vasturünnakuks (Siinai). Isegi edukas vastupealetung Golani kõrgendikel algas pärast kahepäevast kaitset.
Iisraeli soomusvägi suudab lahinguväljal ellu jääda kas üldse ilma teiste relvaliikide (jalavägi, suurtükivägi, pioneerivägi jne) toetuseta või nende vähesete toetusega nii kaitse- kui ka pealetungoperatsioonidel.	Soomusväe suutmatus või piiratud suutlikkus iseseisvateks pealetungoperatsioonideks. Keskmine või kõrge kaitse suutlikkus ilma teiste relvaliikide toetuseta.
Taktikaliste oskuste ja relvaoskuste ülim tähtsus.	Taktikaliste oskuste ja relvaoskuste ülim tähtsus.
Tankidiviisid on rindejuhatus (ala juhatus) alluvuses võimelised operatsioone läbi viima.	Väejuhatus vahetaseme (korpusestaabid) puudumine katkestas operatsioonid.

* Lõuna väejuhatuses aastatel 1967–1973 koostatud seitsmest Siinai kaitse plaanist kuus lõppesid Süessi kanali ületamisega Iisraeli kaitsejõudude poolt ning Süüria suunal nähti hoolimata vägede struktuurist (kaks brigadii või kaks diviisi) ette ainult pealetung. Williamson Murray, *Military Adaptation in war: with fear of change* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 272–273.

Yom Kippuri sõda oli Iisraeli viimane suure intensiivsusega konflikt oma araabia naabritega. Lõpuks saavutasid Iisraeli kaitsejõud sõjalise, kuid mitte strateegilis-poliitilise taseme võidu. Suured inimkaotused ja hävinud sõjavarustuse hulk ületasid kõik Iisraeli eeldused. Ühiskonnas plahvatas radikaalne kriitika kaitsejõudude soorituse ja väejuhtide vastu. Egiptuse sõjaeesmärgid saavutati: Iisrael tagastas Siinai poolsaare ja Nõukogude patrooni vahetasid välja ameeriklased. Egiptusele oli nende saavutuste hinnaks Iisraeli tunnustamine. Süüria puhul ei saavutanud kumbki pool midagi olulist. Iisraeli põhjapiir jäi „kuumaks“ liiniks.

Kuid miks Iisrael üldse sõjaliselt võitis, võttes arvesse, et kõik tema eeldused tulevaseks sõjaks olid väärad? Peaaegu kõik vastused puudutavad taktikatasandit.

1. Iisraeli regulaar- ja reservväelased olid kogenud sõjaveteranid, keda rühma-, kompanii-, pataljoni- ja brigaaditasemel juhtisid väga võimekad ohvitserid.
2. Nende taktikaline väljaõpe oli erakordselt hea, eriti suurepärased olid tankimeeskondade relvaoskused.
3. Kogu sõjaväge iseloomustas isiklikul initsiatiivil põhinev kohane- mis-, innovatsiooni- ja improvisatsioonivaim.
4. Kõigis üksustes oli kõrge lahingumoraal, võitlustahe ja ühte- kuuluvustunne, mis ilmnis paljudes kangelastegudes ja isegi eneseohverdustes.
5. Liit USA-ga ja ameeriklaste toetus nii ressursidega varustamisel kui ka globaalpoliitikas.

Kuigi tänini ei hinnata Iisraeli kaitsejõududes õpinguid koolitunnis kõrgemalt kui sõjapidamise praktilist kogemust, muutusid pärast Yom Kippuri sõda nii väestruktuur⁴⁹ kui ka Iisraeli kaitsejõudude haridus- poliitika. Esimest korda Iisraeli kaitsejõudude ajaloos tekkisid eri relva- liikide lõimitud ohvitserikursused.⁵⁰ Ümber korraldati juhtimis- ja staabiakadeemia. Taasasutati Riiklik Kaitsekolledž Iisraeli strateegilise ja julgeolekukeskkonna uurimiseks. Iisraeli kaitsejõudude tungimise kohta

---

⁴⁹ Anthony H. Cordesman, *The Arab-Israeli Military Balance and the Art of Operations* (Washington, D.C: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1987), 45–53.

⁵⁰ Intervjuu brigaadikindral Zvi Kan-Toriga Latrunis 19. septembril 2017.

Liibanoni 1982. aastal ütles toonane Iisraeli mereväe ülemjuhataja kontr-admiral Ze'ev Almog hiljem: „Me võtsime lihtsalt minu USA Mereväekolledži konsepti. Sealt õppisime tundma operatsiooni- ja strateegia-taseme erinevaid juhtumiuuringuid. Ma võtsin Korea sõja Inchoni meredessandi oma. Sellest piisas, et alustada meredessandi plaanimist Liibanoni rannikul.“⁵¹

Õhk-maa-lahing – USA sõjalise doktriini kujundamine aastatel 1973–1991

Kaotusega lõppenud pikk Vietnami konflikt mõjus USA armeele katastroofiliselt.⁵² Lisaks distsipliini- ja moraaliprobleemidele oli märke, et USA armee võib lüüa saada ka Euroopa konventsionaalses konfliktis. Nii-suguseid ettekuulutusi võimendas veelgi Yom Kippuri sõda. Araablase käsutuses olnud moodne Nõukogude sõjavarustus tõestas end oma väga heade tehniliste omaduste poolest ning USA sõjavarustusel ei olnud tehnoloogilist eelist, millest oleks piisanud arvuliselt palju suuremate Nõukogude vägede võitmiseks.⁵³

USA sõjalis-poliitiline juhtkond pidi oma relvajõud kiiresti „ära parandama“. Esiteks peatati üldine sõjaväeteenistuskohustus. Teiseks muudeti relvajõudude struktuuri ning muu hulgas asutati väljaõppe ja doktriini väejuhatus (Training and Doctrine Command, TRADOC).⁵⁴

⁵¹ Intervjuu kontradmiral Ze'ev Almogiga Tel Avivis ja Ramat Ha'Sharonis 16.–19. septembrini 2016.

⁵² Robert H. Scales, *Certain Victory: the US Army in the Gulf War*, United States Army in the Gulf War (Fort Leavenworth: Combat Studies Institute, US Army Command and General Staff College Press, 1993), 6.

⁵³ „Implication of the Middle East war on US Army tactics, doctrine and systems“ – *Selected Papers of General William E. DePuy: first commander, U.S. Army, Training and Doctrine Command, 1 July 1973*, toim. Robert M. Swain, Donald L. Gilmore ja Carolyn D. Conway (Leavenworth: Combat Studies Institute, US Army Command and General Staff College Press, 1994), 75–112.

⁵⁴ Väljaõppe ja doktriini väejuhatus ühendas ühe juhtimise alla kolm loogiliselt seotud ülesannet: 1) uute võitlusmeetodite uurimine koos hinnangu andmisega uutele tehnilistele lahendus-tele, 2) doktriini ja maaväe organisatsiooni arendamine, 3) ohvitseride ja allohvitseride väljaõpe.

Kolmandaks otsustati soetada uus sõjavarustus. Tähtsaim muudatus oli siiski doktriini muutmine. Selle viis ellu kindral William E. DePuy, TRADOC-i ülem, kes 1976. aasta juulis kehtestas uue lahingueeskirja (FM 100-5 Operations).

TRADOC-i ülem keskendus valitud teemadele ja pani prioriteedid rangelt paika. DePuy oli veendunud, et Euroopa sõjatander on USA armeele kõige tähtsam ning et operatsioonide kõrge tempo ja moodsate relvade surmavuse pärast pidi USA armee „esimese lahingu“ võitma „aktiivses kaitses“. Uute relvasüsteemide soetamine pidi olema allutatud doktriinsetele eeldustele. Uue doktriini edu saavutamiseks tuli see doktriinse kokkuleppena kooskõlastada tähtsaima liitlasega NATO-s (Saksamaa) ning USA õhujõudude tegevusega. Äsjase Yom Kippuri sõja kogemuse põhjal käsitati tanki maaväe peamise relvasüsteemina ja sõjalist doktriini arendati sellest eeldusest tulenevalt.

USA maaväe sõjalise doktriini muutmise esimene etapp oli uute lahingumäärustike koostamine ja maaväe väljaõppe ja hindamise programmi (Army Training and Evaluation Program, ARTEP) kehtestamine, mis sisaldas ülesannete loetelu, mida iga üksus jaost kuni pataljonini pidi olema suuteline täitma vastavalt asjakohasele standardile.⁵⁵ Standard põhines Iisraeli kogemusel Yom Kippuri sõjas ja toetus eeldustele Nõukogude armee sõjapidamise kohta.

Kindral DePuy usaldas lahingueeskirja FM 100-5 Operations uue versiooni kirjutamise Fort Leavenworthi Ühendrelvaliigikeskuse ülemale kindral John Cushmanile. 1974. aasta detsembris lükkas kindral DePuy uue määrustiku esimese kavandi tagasi ja 1975. aasta mais tabas sama saatus ka teist kavandit. Kindral Cushmani tunti kui sõjandusvaldkonna intellektuaali ja tema FM 100-5 Operations'i uute määrustike kavand põhines üheksal sõjapidamispehõhimõttel, mille USA maavägi oli kasutusele võtnud 1922. aastal. Ta oli seisukohal, et doktriin ei peaks olema käskiv, vaid võiks aidata ülemal teha parimaid otsuseid. Cushman tahtis õpetada ohvitseri sõda pidama, tuginedes nende initsiatiivile ja teadmistele

---

⁵⁵ Paul H. Herbert, *Deciding what has to be done: General William E. DePuy and the 1976 Edition of FM 100-5 Operations* (Fort Leavenworth: Combat Studies Institute, US Army Command and General Staff College Press, 1988), 48.

selle kohta, mis oli lahinguväljal sajanud vältel enamasti kõige paremini toimunud. Tema enda sõnadega: „[doktriin on] parim kasutatav mõte, mida saab kaitsta põhjusel [---], et see suunab ja juhib, aga [---] ei ole siduv praktikas [---].“⁵⁶

See kontseptsioon oli täielik vastand sellele, mida kindral DePuy oli oodanud. TRADOC-i ülem tahtis USA maaväe ohvitserid kiiresti *välja õpetada* mehhaniseeritud operatsioonide juhtimiseks surmavas lahingus, juhitudes FM 100-5 määrustikest. Eduka väljaõppe võti pidi olema käsikiv sõjaline doktriin, mida muu hulgas pidi väljendama selgelt, lihtsalt ja üksikasjalikult kirja pandud FM 100-5. Kindral DePuy ei arvanud, et kindral Cushmani lähenemine oli vale, kuid see parajasti lihtsalt ei sobinud. Ei olnud aega, et tasapisi õpetada sõjapidamise põhimõtteid; ohvitserid tuli välja õpetada sõjaks, mis võis alata iga hetk. Niisiis kirjutas DePuy koos väikese ohvitseride rühmaga ise FM 100-5 eeskirja.

Seda hakati kritiseerima kohe pärast selle avaldamist 1. juulil 1976. Kriitika keskendus kolmele valdkonnale:

1. kaitseoperatsioonide ülekaal;
2. lahinguvälja mehhanistlik käsitlus;
3. Euroopa kui üks ja ainus sõjatander.⁵⁷

USA ohvitserid võtsid FM 100-5 vastu kui juhtnööri, „kuidas vaenlase vägesid füüsiliselt hävitada“, ära kasutades liikuvust ja kurnamist, mitte aga kui juhtnööri selleks, „kuidas USA maavägi peaks võitlema, et võita“. Kvantitatiivne ja süsteemne analüüs, mis oli FM 100-5 aluseks, sobis täiuslikult arvutimudelitega, sest ei võtnud arvesse muid fakte peale materiaalsete, mis enamasti viisidki lahingus võidule. Taktika piirdus järgmise protsessiga: tuvasta vaenlase peasuund; taandu, viivita rünnakuga; koonda reservid (saavuta soodne jõudude vahekord); hävita vaenlane tulega.⁵⁸ Doktriinse dokumendi omadused – lihtsustada arusaamist, et see siis omaks võtta – pöördusid tema enda vastu. Ameerika ohvitserid lugesid „aktiivse kaitse“ doktriini, said aru ja lükkasid selle siis tagasi.

⁵⁶ Herbert, *Deciding*, 55–56.

⁵⁷ *Ibid.*, 96.

⁵⁸ Huba Wass de Czege ja L. D. Holder, „The new FM 100-5,“ *Military Review* LXII, no. 7 (July 1982): 53–54.

1978. aasta lõpus, kui FM 100-5 1976. aasta versiooni puudused olid tuvastatud, kehtestas TRADOC-i uus ülem kindral Don Starry ühes plaanimisdokumendis uue doktriini aluseeldused. Starry oli soomusväeohvitser, keda innustas kindral Pattoni visioon lahingust, samal ajal kui DePuy oli klassikaline, teadlase tüüpi väejuht. Et lihtsustada uue strateegia mõistmist, nimetas kindral Starry selle õhk-maa-lahinguks, sest see eeldas maa- ja õhuväe väga tugevat vastastikust toimimist. Intuitiivselt said ka ohvitserid terminist niiviisi aru.

FM 100-5 Operations (1982) põhines kahel alusel: sõjaajalugu ja sõjapidamis põhimõtted. Lahingueeskirja tekst sisaldas kaks näidet ajaloost: USA kodusõja Vicksburgi kampaania ja Esimese maailmasõja Tannenbergi lahing. Esimene illustreeris kaudse strateegia väärtust, teine aga oli näiteks kiirest üleminekust kaitseoperatsioonilt pealetungioperatsioonile. Esindatud olid rohked viited klassikutele (Sunnist Napoleoni, Clausewitzi ja Pattoni) ning õhk-maa-lahingu kontseptsioon oli paigutatud USA armees kasutatavate sõjapidamis põhimõtete konteksti. Uus doktriin, mis oli sel viisil juba tunnustatud raamistikus, muutus seega universaalseks, see oli kasutatav igas konfliktis nii Euroopas kui ka mujal maailmas. Samal ajal ei varjanud autorid fakti, et nad valmistasid USA armeed ette konfliktiks Varssavi Lepingu Organisatsiooni vägedega, mehhaniseeritud lahinguks, milles ühendrelvaliikidel (ja -väeliikidel) on otsustav roll.

Neli aastat pärast õhk-maa-lahingu doktriini kasutuselevõttu otsustas kindral Starry järeltulija TRADOC-i ülema ametikohal, kindral William R. Richardson, samuti jalaväeohvitser, kehtestada uue versiooni FM-105 (1986). Seekord polnud tegu revolutsioonilise muudatusega, vaid kehtiva doktriinse suuna kinnitamise ja kontseptsiooni värskendamisega kooskõlas Starry kriitikaga.⁵⁹

USA sõjalise doktriini areng on pidev. On huvitav, et Vietnami lüüasaamise šokk ja Yom Kippuri sõda toimusid samal ajal ning andsid USA maaväele võimaluse oma doktriin ümber kujundada, tuginedes Araabia-Iisraeli konfliktist tehtud teaduslikule järeldusele. Esimene

---

⁵⁹ William Richardson, „FM 100-5. The AirLand Battle in 1986,“ *Military Review* 77, no. 1 (Jan/Feb 1997): 174–177.

iteratsioon – ainult kaitseoperatsioonidele keskenduv aktiivne kaitse oli liiga mehhanistlik. Teine ja kolmas iteratsioon – õhk-maa-lahing lisas ainult materiaalsele veel mitu dimensiooni ja oli tasakaalustatum. Sõjaajalugu, mis puudus aktiivse kaitse eeskirjas, lõimiti otse õhk-maa-lahingu määrustike teksti ja näitas, et USA maaväe kõrgemad ülemad mõistsid selle tähtsust ohvitseride harimisel.

Alates TRADOC-i moodustamisest oli üks peamisi küsimusi, mida selle asutuse juhid tõstatasid, kuidas anda määrustike teadmus edasi sõduritele ja ohvitseridele ning seda sellisel moel, et luua armee ühtne intellektuaalne distsipliin. Selle teostamiseks mõeldi välja mitu asutust ning mõned olemasolevad „tehti korda“. Allohvitseride teenistustasemel tõsteti palku ja parandati elamistingimusi. Nende haridussüsteemi parandati kardinaalselt: kõrgeima professionaalse hariduse astmena asutati ülem- ja staabiveeblite akadeemia (Sergeants Major Academy).⁶⁰

Rajati riiklik väljaõppekeskus (National Training Centre), mille tehnilised abivahendid võimaldasid eksamineerida niihästi üksusi kui ka brigaaditaseme ülemaid. Korpuse ja armee taseme ülemate ja nende staapide jaoks seati sisse lahingujuhtimise väljaõppeprogramm (Battle Command Training Program, BCTP)⁶¹ ning Sõjateaduste Instituut (School of Advanced Military Studies, SAMS) varustas staape ohvitseridega, kes olid kursis operatsioonitasandi sõjapidamise ja moodsa lahinguvälja kompleksusega.⁶²

TRADOC-i ülem kindral William R. Richardson defineeris selle ülesanded järgmiselt: „[TRADOC] hõlmab [ohvitseride] ettevalmistuse kolm eraldiseisvat elementi: intellektuaalse, psühholoogilise ja füüsilise. Intellektuaalne ettevalmistus algab auditooriumis õpikust, kuid liigub kiiresti kaardi ja maastikumaketini (nn liivakast) ning seejärel maastikule. Intellektuaalne ettevalmistus annab vaimse aluse sõjapidamise avaramale vaatele, uurides põhjalikult ja süstemaatiliselt sõjaajalugu ning vaadates samal ajal tulevikku, et leida uut tehnoloogiat ja uusi kontseptsioone.“⁶³

---

⁶⁰ 1991. aastal õppis 88% ülem- ja staabiveeblite akadeemia allohvitseridest tsiviilülikoolides, Scales, *Certain*, 25.

⁶¹ *Ibid.*, 22–23.

⁶² *Ibid.*, 27–28.

⁶³ Richardson, „FM 100-5,“ 5.

26. veebruar 1991: lahing Easting 73

Operatsiooni „Kõrbetorm“ ajal 26. veebruaril 1991 oli USA 2. soomusratsaväerügement (Armored Cavalry Regiment, ACR)⁶⁴ VII korpuse eelväeks koalitsioonivägede pealöögisuunal. Rügemendi ülesanne oli leida Iraagi peajõud ning tuvastada nende suurus ja kaitsepositsioonid, et järele tulevad soomusdiviisid saaksid vaenlase kiiresti purustada. 2. ACR-i kolm eskadroni sattusid rekkeülesannet täites lahingukontakti Iraagi Vabariikliku Kaardiväe diviisi „Tawakkalnā“⁶⁵ ühe brigaadiga. Puhkenud lahingus hävitas kapten H. R. McMastersi üheksa Abramsi (M1) tanki ja 12 Bradley (M3) lahingumasina⁶⁶ eskadron vähem kui 40 minutiga 37 Iraagi T-72 tanki ja 32 jalaväe lahingumasinat. Pärast ülejäänud eskadronide lahingusse jõudmist purustati Iraagi brigaad tunni ajaga. Ameeriklased kaotasid kaks Bradleyd (neist ühe omatules) ja ühe sõduri langevõtte. 2. ACR-i lahing Easting 73 otsustati digiteerida. Iga tank, soomuk või veoauto virtualiseeriti ning kõiki võimalikke teabeallikaid kasutades loodi lahingu matkemudel.⁶⁷

Kui 1991. aasta Lahesõja tulemus oli koalitsioonivägede ressursside ülekaalu silmas pidades peaaegu ette määratud, olid väikesed kaotused ja operatsioonide kiirus sellegipoolest üllatuseks. Enne kampaaniat tehtud koalitsioonivägede ametlikud prognoosid oma kaotuste kohta olid 200 või 300 korda suuremad kui tegelikud arvud. Koalitsioonivägede väikeste kaotuste lihtne selgitamine osutus raskeks eri faktorite tõttu, mille tulemusena põhjuste lineaarsel kombinatsioonil puudus piisav „seletusjõud“.

---

⁶⁴ Soomusratsavägi – pärast Esimest maailmasõda mitme riigi sõjaväes ratsaväeüksuste baasil moodustatud ja tankide, tankettide, jalaväe lahingumasinate vm soomukitega varustatud mobiilsed löögiüksused, mis on säilitanud oma traditsioonilised nimed. Rügemendid jagunevad eskadronideks, mis vastavad pataljonile. (*Tõlkija märkus.*)

⁶⁵ 3. Tawakkalnā 'alā llāh mehhaniseeritud diviis.

⁶⁶ M3 Bradley tüübinimetus on Cavalry Fighting Vehicle (CFV) – otsetõlkes ratsaväe lahingumasin. (*Toim.*)

⁶⁷ Stephen Biddle, „Victory Misunderstood: What the Gulf War tells us about the future of conflict,“ *International Security* 21 no. 2 (Fall 1996): 139–179. Artikkel sisaldub ka raamatus Stephen Biddle, *Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle* (Princeton: Princeton University Press, 2005). Lahingu Easting 73 laiemale lugejaskonnale mõeldud versioon on esitatud raamatus Tom Clancy, *Armored Cav: A guided tour of an armoured cavalry regiment* (New York: Berkley Books, 1994).

2. soomusratsaväerügemendi tank Abrams Lahesõjas 1991. aastal. Õpplaskmistel vähem kui 2000 m kaugusel olevate sihtmärkide pihta saavutasid rügemendi tankistid 215 lasust 182 tabamust (85%). DoD/Spc. David Faas

Iraagi armee moraal ja oskused olid vähemalt samal tasemel kui araabia armeedel 1967., 1973. ja 1982. aasta sõdades, samuti polnud märgatavat erinevust USA maaväe ja Iisraeli kaitsejõudude väljaõppe ja oskuste vahel, kuid USA kaotused olid proportsionaalselt kümme korda väiksemad kui Iisraeli kaotused 1967. aasta sõjas. Teine probleem, mis takistab koalitsioonivägede väikeste kaotuste seletamist, on asjaolu, et Kuveidi sõjatandri eri osades oli sõjatehnikas märkimisväärsed erinevusi, kuid kaotuste tase oli kõikjal ühtlaselt madal. Veel enam, lahingud Iraagi armee vastu peeti ilma koalitsioonivägede märgatava arvulise ülekaaluta ning tihti frontaalrännakuna.

Stephen Biddle otsustas lahingu Easting 73 andmebaasi põhjal teha hulga stsenaariumianalüüse. Nii Iraagi kui ka USA vägedel oli tugevusi ja nõrkusi, näiteks Abramsi tankide soojussihikud, Iraagi tankid ei olnud kaevunud, koalitsioonijõudude õhuväel oli ülemvõim jm. Arvutisimulatsiooniga Janus prooviti seitset stsenaariumi, mille käigus lülitati nii Iraagi kui ka USA poole tugevusi ja nõrkusi sisse ja välja. Stephen Biddle

pakkus Ameerika kaotuste väiksuse seletuseks, et selles sõjas saavutati kõige moodsama tehnika ja USA maaväeüksuste lahinguoskuste sünergia. Tulemuseks oli ründaja kaotuste märkimisväärne kahanemine ja kaitsja kaotuste üha kiirenev kasv, sest viimasel jäi puudu nii sõjatehnika tundmisest kui ka teadmistest, kuidas seda lahinguväljal efektiivselt rakendada. Võib väita, et erinevus oskustes ja tehnilises tasemes tekitas „tehnoloogilise kordaja“ efekti.

Lahing Easting 73 illustreerib perfektselt ameeriklaste õhk-maalahingu doktriini efektiivsust. 2. ACR-i võidu põhjuseks oli kahtlemata tehniline üleolek, kuid kõige tähtsam oli suurepärase väljaõpe ja võitlusoskus. Lahingu Easting 73 stsenaariumide analüüs näitas, et need kaks elementi moodustasid põimudes erakordselt tugeva mittelinearse kombinatsiooni.

Järeldused

Sõjaajaloo mõju relvajõududele ei saa uurida eraldiseisval alusel. See on üks paljudest „vürtsidest“ segus, mida sõjaväed kasutavad väljaõppel, sõjalisel planeerimisel ja doktriinide loomisel. Väga kiired edusammud tehnoloogia arengus on viinud mõned sõjaväelased mõttele, et ajalugu on muutumas ebaoluliseks, kuigi samal ajal on arvamusi liidreid, kes kuulutavad uusi paradigmasid, nagu hübriidsõda, neljanda põlvkonna sõda, RMA-d⁶⁸ jne, milles aga sõjaajaloolasele pole midagi uut ning mõnikord näib see pelga turundusharjutusena või ilma ajalooteadmisteta teoreetiseerimisena.⁶⁹

Käesolevas artiklis esitatud neli juhtumiuuringut esitlevad eri läheneemisviise sõjaajaloole. Saksa Reichsheer keskendus Esimese maailmasõja kogemusele taktika- ja operatsioonitasandil. Ilmasõda uuriti üksikasjalikult, teaduslikult ja tõsiselt – see oli midagi, mida sõjaajaloo annaalides kohtab harva –, kuid ilma poliitilist ja strateegilist mõõdet kaasamata.

---

⁶⁸ Revolution in Military Affairs – sõjandusrevolutsioon (*Tõlkija märkus.*)

⁶⁹ *The Past as Prologue. The importance of history to the military profession*, toim. Williamson Murray ja Richard H. Sinnreich (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 6.

Tehnilise progressi põhjustatud sõjakeskkonna muutumise tõttu paigutas Reichsheer need kogemused manööversõja laiema paradigma sõjaajalool põhinevasse raamistikku. Kuid Saksa sõjaväelased keskendusid kiiretele võidukatele kampaaniatele oma naabrite vastu sellises ulatuses, et nad ei loonud mingeid õppeasutusi oma sõjaväe kõrgema väejuhatuse harimiseks suure strateegia valdkonnas. Kogu Teise maailmasõja vältel oli Wehrmacht erakordselt toimiv organisatsioon taktika- ja operatsioonitasandil, kuid tõsiste puudustega strateegia vallas. Ükskõik millist sõjalist edu Saksa armee ka ei saavutanud, oli tema kaotus kindel ettevalmistamata tõttu kõrgema strateegilise taseme sõjapidamises.

Prantsuse sõjavägi talitas täpselt vastupidiselt. Pärast Esimese maailmasõja tapatalguid olid Prantsuse kindralid arvamusel, et nad on leidnud õige võiduvalemi. Nad aktsepteerisid sõja strateegilise tasandi piiranguid ja eeldasid, et järgmine sõda on pikk ja totaalne. Kuigi neil oli õigus, nad selles sõjas ise eriti ei võidelnudki. Prantsuse sõjaväelased soovisid lõigata rahuaja dividende, mis oli võimalik, sest Saksamaa oli relvitustatud, mis tähendas väikseid relvastusinvesteeringuid ja lühendatud sundajateenistust. See aga õõnestas sõjaväe võimet võidelda tõhusalt taktikatasandil. Prantsuse sõjaline doktriin põhines sõjapidamistehnikal, mis kujunes välja Esimese maailmasõja lõpuks, kuid prantslased ei analüüsinud põhjalikult lahingukogemusi. Sõjaajaloo uurimine muutus Esimese maailmasõja uurimiseks ning sõjaväe tippjuhtkonna meelest ei tundunud ükski teine kampaania asjasse puutuvat. Prantsuse armee otsustas oma puudujäägid kompenseerida Maginot' liini ehitamisega. Selle kindlustused pidid kaitsma Prantsusmaad üllatusrünnaku eest, võimaldama riigi ressursside mobiliseerimist ja andma sõjaväele võimaluse pealetungiks ettevalmistusi teha. Lõppude lõpuks Maginot' liin ju pidaski vastu, kuid Prantsuse armee kaotas otsustava lahingu Sedani all.

Israellased on selles, kuidas sõjaväed peaksid suhtuma sõjaajalukku, hoopis teisel seisukohal. Iisraeli kaitsejõudude doktriin põhines pea-aegu täielikult lahingukogemusel, mis sundis teda ikka ja jälle jalgratast leiutama. Detsentraliseeritud juhtimine, s.o *Auftragstaktik* või ülesandekeskne juhtimine; jalaväerünnaku tehnika, s.o löögiüksuste taktika; soomusväe reform, s.o Teise maailmasõja kogemus – kõik see oli juba olemas. Kui lisandus rassiline eelarvamus araablaste suhtes ja Kuuepäevasest

sõjast saadud liigne enesekindlus, oli see potentsiaalselt ennasthävitatav kokteil. Yom Kippuri sõjas päästsid Iisraeli tema sõjaväelased, nende lahingukogemus, kõrge lahingumoraal ja ühtekuuluvus ning taktikalise väljaõppe väga kõrge tase. See oli puhver, mis leevendas kõik Iisraeli kaitsejõudude intellektuaalsed, operatsioonilised ja strateegilised vead.

USA armee 1970. ja 1980. aastate doktriinne revolutsioon on õpikunäide sellest, kuidas panna lahingukogemus, tehnoloogia ja sõjaajalugu tööle sõjalise doktriini loomiseks. See ei ole lihtne ja nõuab palju aega. Brigaadikindral Barry B. McCaffrey, kes „Kõrbetormi“ operatsiooni ajal juhtis 24. jalaväediviisi, võttis asja kokku: „Lahesõda ei võidetud 100 tunniga. See võttis aega 15 aastat.“⁷⁰ USA sõjavägi muutis aastatel 1976–1986 oma doktriini kolmel korral, kusjuures pendel kõikus suure hooga aktiivse kaitse kontseptsioonist agressiivse õhk-maa-lahingu kontseptsioonini ning rahunes lõpuks tasakaalustatumas 1986. aasta versioonis. Põhjalikult uuriti Iisraeli lahingukogemust Yom Kippuri sõjas ning kohandati väljaõpet, keskendudes taktika tõhususele ja ühendatud relvaliikidele. Uus sõjavarustus võeti kiirkorras kasutusele. Sõjapidamise operatsioonitasandi sätestas lahingueeskirja FM 100-5 1982. aasta versioon, hiljem täiendati seda näidetega sõjaajaloost ning uuesti sõnastatud sõjapidamispõhimõtetega. Relvajõudude väljaõpetamisel jõudu ei säästetud, moodustati TRADOC, uuendati allohvitseride väljaõppekorraldust, loodi maaväe väljaõppe ja hindamise programm, riiklik väljaõppekeskus, lahingujuhtimise väljaõppeprogramm ning Sõjateaduste Instituut. Kuigi Lahesõja tulemuses ei olnud kahtlust, oli võidu saavutamise kiirus ja selle väike hind üllatuseks peaaegu kõigile sõjandusanalüütikutele.

Pidev teadlikkus sõjaajaloost ning ohvitserikorpuse harimine kogu laiuses, sügavuses ja kontekstis⁷¹ ning taktika-, operatsiooni- ja strateegiatasandil on möödapääsmatu.⁷² Sõjaväed on võimelised sõdu võitma ka ilma kõrgetasemelise sõjaajaloolise kompetentsita, nagu näitab Iisraeli juhtum, kuid nad seisavad vastakuti palju kõrgema hinnaga,

---

⁷⁰ Küsitlusel USA Kongressis Lahesõja asjus. Scales, *Certain*, 35.

⁷¹ Michael Howard, „The Use and Abuse of Military History,“ *Parameters* 21, no. 1 (1981): 13–14.

⁷² Robert H. Scales, „The Second Learning Revolution“ – *Rethinking the principles of war*, toim. Antony D. McIvor (Annapolis: Naval Institute Press, 2005), 56–57.

mida mõõdetakse inimestes ja sõjavarustuses. Kui sõjaväed otsustavad õppida sõjaajaloo osaliselt, nagu näitab Prantsusmaa ja Saksamaa juhtum, võib see tugevasti mõjutada nende lühi- ja pikaajalist suutlikkust võita sõdu. Kõige lähemal ülalnimetatud sõjaajaloolise teadlikkuse eesmärgini jõudmisele oli USA armee aastatel 1982–1991, kuid ta saavutas selle tohutute investeeringutega õppeasutustesse ja väljaõppesse.

Nagu ütles kindral Patton, „et olla edukas sõdur, pead sa uurima ajalugu“ ja teist teed lihtsalt ei ole. „Uurimine“ on võtmesõnaks sõjaajaloo õppimisel, mis peab ennekõike viima teadmiseni mitte ainult sellest, mis juhtus, vaid keskenduma ka sellele, miks ja kuidas see juhtus. Kindral Fuller väitis: „Esmajoones tuleb tähele panna, et ajaloo õppimisel on ainult üks tõeline väärtus: selle avastamine, mis võib tulevikus kasulikuks osutuda. Ajaloo õppimise eesmärk on valmistada meid ette järgmiseks sõjaks ja järelikult tuleb kõigist üürikestest üksikasjadest [---] kergelt üle minna ning koondada oma tähelepanu sellele, millel on sõjas püsiv väärtus. Nõutav on teadmine, „miks“ ja „kuidas“ kampaaniad olid edukad või kukkusid läbi, mitte aga mikroskoopilised teadmised igast kampaaniast.“⁷³

Käesoleva artikli peamine väide on, et sõjaajalugu võib sõjaajaloolastele olla „intellektuaalne võimendaja“. Kuid et see toimiks, peab ta võimendama käegakatsutavaid ja ka hoomamatuid suurusi, näiteks sõjavarustus, taktikaline vilumus, initsiatiivikus, lahingumoraal, ühtekuuluvus ja relvaoskused. Mida väärtuslikum on „sõjaline portfell“, seda suuremat „kasumit“ võib sõjaajaloo tundmine toota. Sellest võib sõltuda võit või kaotus järgmises sõjas.

„Building Military Doctrine based on History and Experience: 20th century examples from Germany, France, Israel and the US,“ *The past – a soldier’s guide for the present? Experience, History and Theory in Military Education*, Estonian Yearbook of Military History 9 (15) (2019): 114–150. Inglise keelest tõlkinud Toomas Hiio.

---

⁷³ John F. C. Fuller, *The Foundations of the Science of War* (Fort Leavenworth: U.S. Army Command and General Staff College Press, 1993, 1926. aasta väljaande uuustrükk), 329.

Bibliograafia

Intervjuud

Brigaadikindral Avigdor Kahalaniga Tel Avivis 16. septembril 2016

Kontradmiraal Ze'ev Almogiga Tel Avivis ja Ramat Ha'Sharonis 16.–19. septembrini 2016

Brigaadikindral Zvi Kan-Toriga Latrunis 19. septembril 2017

Kindralmajor Haim Ereziga Latrunis 8. märtsil 2018

Kindralmajor Jackie Eveniga Latrunis 8. märtsil 2018

Kirjandus

Biddle, Stephen. „Victory Misunderstood: What the Gulf War Tells Us about the Future of Conflict,” *International Security* 21 no. 2 (Fall 1996): 139–179.

Biddle, Stephen. *Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*. Princeton: Princeton University Press, 2005.

Boyd, John R. „Patterns of conflict.“ Avaldamata ettekanne, 1986.

Cain, Anthony C. *The Forgotten Air Force: French Air Doctrine in the 1930s*. Washington, D.C.: Smithsonian Institution, 2002.

Citino, Robert. *Quest for Decisive Victory: From Stalemate to Blitzkrieg in Europe, 1899–1940*. Lawrence: University Press of Kansas, 2002.

Citino, Robert. *The Path to Blitzkrieg: Doctrine and Training in the German Army 1920–1939*. Stackpole military history series. Mechanicsburg: Stackpole, 2008.

Clancy, Tom. *Armored Cav: A Guided Tour of an Armored Cavalry Regiment*. New York: Berkley Books, 1994.

Clausewitz, Carl von. *On War*. Princeton: Princeton University Press, 1989.

Cordesman, Anthony H. *The Arab-Israeli Military Balance and the Art of Operations*. London: American Enterprise Institute, 1987.

Corum, James S. *The Roots of Blitzkrieg. Hans von Seeckt and German Military Reform*. Lawrence: University Press of Kansas, 1992.

van Creveld, Martin. *Fighting Power. German and U.S. Army Performance, 1939–1945*. London: Arms and Armour, 1983.

van Creveld, Martin. *The Sword and the Olive: A Critical History of the Israeli Defense Force*. New York: Public Affairs, 2008.

Doughty, Robert A. *The Breaking Point. Sedan and the fall of France, 1940*. Stackpole military history series. Mechanicsburg: Stackpole Books, 2014.

- Doughty, Robert A. *The Seeds of Disaster. The Development of French Army Doctrine, 1919–1939*. Hamden: Archon Books, 1985.
- Drory, Ze'ev. *Israel's Reprisal Policy 1953–1956. The Dynamics of Military Retaliation*. Cass military studies. London: Frank Cass, 2005.
- Eshel, David. *Chariots of Desert. The story of Israeli Armored Corps*. London: Brassey's, 1989.
- Ezov, Amiram. *Crossing Suez, 1973: A New Point of View*. Tel Aviv: Kindle Edition, 2016.
- Frieser, Karl-Heinz. *The Blitzkrieg Legend. The 1940 Campaign in the West*. Annapolis: Naval Institute Press, 2005.
- Fuller, John F. C. *The Foundations of the Science of War*. Fort Leavenworth: U.S. Army Command and General Staff College Press, 1993, 1926. aasta väljande uustrükk.
- Gunsburg, Jeffery A. „Battle of Gembloux 14–15 May 1940. Blitzkrieg Checked,“ *Journal of Military History* 64, no. 1 (January 2000): 97–140.
- Herbert, Paul H. *Deciding What Has to Be Done: General William E. DePuy and the 1976 Edition of FM 100-5 Operations*. Fort Leavenworth: Combat Studies Institute, US Army Command and General Staff College Press, 1988.
- Howard, Michael. „The Use and Abuse of Military History,“ *Parameters* 11, no. 1 (1981): 9–14.
- Howard, Michael. „The Lessons of History: An Inaugural Lecture given in the University of Oxford, March 1981.“ – Michael Howard, *The Lessons of History*. New Haven: Yale University Press, 1991.
- Howard, Michael. *War in European History*. Oxford: Oxford University Press, 1976.
- Hughes, Judith H. *To the Maginot Line: The Politics of French Military Preparations in the 1920s*. Harvard historical monographs 64. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2006.
- Kiesling, Eugenia C. *Arming against Hitler: France and the Limits of Military Planning*. Modern war studies. Lawrence: University Press of Kansas, 1996.
- Kirkland, Faris R. „The French Air Force in 1940. Was it Defeated by the Luftwaffe or by politics?,“ *Air University Review* 36 (September–October 1985): 101–118.
- Kober, Avi. *Practical Soldiers. Israel's Military Thought and Its Formative Factors*. History of Warfare 107. Leiden: Brill, 2016.

- Lupfer, Timothy T. *The Dynamics of Doctrine. The Changes in German Tactical Doctrine during the First World War*. Fort Leavenworth: Combat Studies Institute, U.S. Army Command and General Staff College, 1981.
- Luttwak, Edward ja Horowitz, Dan. *The Israeli Army*. London: Allen Lane, 1975.
- Luvaas, Jay. „Military History: Is It Still Practicable?“, *Parameters* 12, no. 1 (1982): 2–14.
- Manstein, Erich von. *Żołnierskie życie. Moja służba w Reichswerze i Wermachcie 1919–1939*. Kraków: Wingert, 2013.
- Messerschmidt, Manfred. „German Military Effectiveness between 1919 and 1939“ – *Military Effectiveness*, 2. kd, *The Interwar Period*, toim. Williamson Murray ja Allan R. Millet, 218–255. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- Murray, Williamson. *Military Adaptation in War. With Fear of Change*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- Richardson, William. „FM 100-5. The AirLand Battle in 1986,“ *Military Review* 77, no. 1 (1997): 174–177.
- Scales, Robert H. „The Second Learning Revolution.“ – *Rethinking the Principles of War*, toim. Antony D. McIvor, 41–57. Annapolis: Naval Institute Press, 2005.
- Scales, Robert H. *Certain Victory: The US Army in the Gulf War*. Fort Leavenworth: Combat Studies Institute, US Army Command and General Staff College Press, 1993.
- Selected Papers of General William E. DePuy: first commander, U.S. Army, Training and Doctrine Command, 1 July 1973*, toim. Robert M. Swain, Donald L. Gilmore ja Carolyn D. Conway. Leavenworth: Combat Studies Institute, US Army Command and General Staff College Press, 1994.
- Zuber, Terence. *Inventing the Schlieffen Plan: German war planning, 1871–1914*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Zuber, Terence. *The Real German War Plan, 1904–14*. Stroud: History Press, 2011.
- The Dynamics of Military Revolution, 1300–2050*, toim. Williamson Murray ja MacGregor Knox. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- The Past as Prologue. The importance of history to the military profession*, toim. Williamson Murray ja Richard H. Sinnreich. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Wass de Czege, Huba ja Holder, L. D. „The New FM 100-5,“ *Military Review* LXII, no. 7 (July 1982): 53–70.